

Dit document is een weergave van de landelijke examenbespreking op 25 mei 2021. Een belangrijke opmerking vooraf: dit document vervangt niet het correctievoorschrift van het CvTE. Het biedt alleen houvast bij de correctie van open vragen. Het officiële antwoordmodel van het CvTE dient te allen tijde te worden gevolgd. Eventuele kritiekpunten ten aanzien van het eindexamen kunnen aan het CvTE worden gemeld.

Tijdens examenbespreking zijn alleen de vragen die discussie opleveren, besproken. Besproken is de redenering die de leerling moet maken om tot een juist antwoord te komen.

De kern van deze handreiking legt uit waaruit het tekstbegrip van de leerling moet blijken. Er zijn antwoorden in het correctievoorschrift die discussie oproepen. De handreiking expliciteert en beredeneert hoe een docent kan bepalen of de leerling laat zien dat hij tekst en vraag heeft begrepen.

Algemene bevindingen examens

- Met name de tekst van Van Rossem en Martijn B. Katan worden gewaardeerd al geldt voor alle drie de teksten dat ze enigszins 'oud' zijn (ook als dit examen in 2020 was afgenomen). Overigens werd dit niet gezien als een belemmerende factor.
- Dit examen stond op de planning voor 2020. In 2021 is de term weerlegging geschrapt uit de syllabus maar stond nog wel twee keer in het examen. Dat neemt niet weg dat van leerlingen verwacht mag worden dat ze dit woord kennen en anders in staat zijn het op te zoeken. Overigens heeft de term weerlegging weinig invloed op de vraag of de beantwoording ervan.
- Het examen was tamelijk lang en met name in de laatste deel van het examen moesten leerlingen veel open, complexe, uitdagende vragen beantwoorden.
- Als een leerling wordt gevraagd een schema in te vullen, impliceert dat dat de leerling een schematische weergave van een tekst(gedeelte) moet geven. In dit examen moeten leerlingen echter bij vraag 10, 11 en 30 het schema invullen in een of meerdere zinnen waarbij niet alleen de spelling maar ook de grammatica beoordeeld moet worden. Wij stellen CvTE voor deze vraag buiten de beoordeling van de grammatica te houden.

Behandeling van de vragen

Vraag 07

Een leerling moet laten zien, dat kan in allerlei parafrases, dat hij begrijpt dat de criteria betrekking hebben op het *verbeteren van beleid* en *analyseren van de eigen tijd*.

Vraag 08

Opvallend is dat veel leerlingen regel 85-89 citeren. Dit is echter de hoofdgedachte van het voorbeeld en niet van het tekstdeel.

Vraag 09

Fijn dat er een nieuw soort vraag wordt gesteld. Ondanks de veelheid aan antwoordmogelijkheden, ontbreekt in het cv het stijlmiddel *vergelijking*. We leggen deze suggestie voor aan CvTE.

Vraag 10

Belangrijk is dat leerling uit het antwoord laat blijken dat er een tegenstelling is tussen enerzijds waarvan of wat geleerd zou zijn en anderzijds dat dat niet het geval is. Impliciete verwijzingen naar de Duitse bezetting (bijvoorbeeld 4 en 5 mei) geven ook aan dat er begrip is.

Vraag 11

Deze vraag brengt veel discussie teweeg, zowel wat betreft de vraagstelling als het cv. In de aanloop van de vraag wordt verwezen naar alinea 19 en 20 en de leerling moet vervolgens de strekking van alinea 20 weergeven door middel van het formuleren van het standpunt en het argument waarbij duidelijk de *vergelijking* die gemaakt wordt naar voren komt.

De argumentatie start met een relativering (al gegeven): “weliswaar zijn in de geschiedenis patronen waar te nemen” Als we kijken naar alinea 20, dan staat in de eerste zin “*Het* valt enigszins te vergelijken...” (r. 261). Het woord *het* verwijst naar alinea 19 waar staat dat de geschiedenis zich niet herhaalt/patronen van elkaar afwijken. Wat dat betreft is het volgende antwoord het meest voor de hand liggend:

Standpunt	De toekomst is onvoorspelbaar (r. 264-266)
Argument	Het historisch proces zorgt steeds weer voor verrassende wendingen en geheel onverwachte gebeurtenissen (r.266-269)

Een leerling kan de tekst echter ook anders interpreteren, dan beschouwt hij het historisch proces dat voor verrassende wendingen en geheel onverwachte gebeurtenissen zorgt als een parafrase van het standpunt zoals gegeven in het cv. Daarop volgt dan logischerwijs het argument op basis van voorbeeld, namelijk: de belangrijkste technische noviteit/smartphone. We leggen deze suggestie voor aan CvTE.

Vraag 13

Een leerling moet aan de hand van twee hoofdargumenten laten zien dat analogie met het Romeinse Rijk ook voor de EU niet opgaat, maar het is voldoende wanneer de verwijzing naar het Romeinse Rijk en/of barbaarse stammen slechts bij één van de twee hoofdargumenten zichtbaar is.

Let op: in de tekst staat een foutieve samentrekking (r. 188-190: Bovendien hebben de immigrantenstromen geen militaire capaciteit, zoals de barbaarse stammen *hadden*.) deze dus niet de leerlingen aanrekenen.

Vraag 15

De leerling moet begrijpen dat een historicus kan uitleggen waarom een vergelijking niet deugt als basis voor het nemen van (beleids)besluiten. De zin die daar het beste bij aansluit, is de eerste antwoordmogelijkheid van het cv: “Anders dan veel leken denken, herhaalt de geschiedenis zich niet.”

Het wordt ingewikkeld omdat het cv ook de daaropvolgende zin goedkeurt (r. 257-260). Dat biedt naar ons idee ruimte om de zin in r. 266-269 ook als juist te zien. Sterker nog, deze zin lijkt nog iets beter aan te geven waarom je geen besluiten kunt nemen op basis van de historie dan r. 257-260. Daar gaat het over subtiele wijze van afwijken, in r. 266 zijn het geheel onverwachte gebeurtenissen. Door ruimte te bieden in het cv voor r. 257-262, lijkt er ook ruimte te zijn voor 266-269. We leggen deze suggestie voor aan CvTE.

Vraag 23

De leerling moet aantonen welke onderliggende motieven voor het bestuderen van geschiedenis er worden besproken in de tekst en in het tekstfragment.

In de titel, alinea 1 en doorlopend in de tekst 1 ontkracht Van Rossem dat je van geschiedenis kunt leren (om fouten in de toekomst te voorkomen). Het cv spitst het antwoord toe op het verklaren van het heden of voorspellen van de toekomst. Op grond van de tekst behoren parafrases van verklaren, zoals wordingsgeschiedenis, analyseren van eigen tijd, analyseren om conclusies te trekken, te leren van het verleden ook tot de kern van een goed antwoord.

Een leerling kan bij tekstfragment 3 ook het woord “frames” gebruiken bij het formuleren van een motief. In de tekst wordt “frames” duidelijk gebruikt om te verwijzen naar de historische analogieën van politici. Die frames mogen dan ook gedeconstrueerd worden. Gezien de vraagstelling, hoeft de leerling niet te benoemen welk motief uit de tekst en welk motief uit het tekstfragment komt. Het noemen van motieven zonder verwijzing naar de bijbehorende tekst zou dus ook goed gerekend moeten worden.

Vraag 24

De leerling moet aantonen dat historici een taak hebben, namelijk het *laten zien* aan anderen dat verhalen uit de geschiedenis altijd ook anders kunnen worden verteld. Het is daarbij om het even of dit algemene verhalen zijn, of specifieke verhalen van politici of beleidsmakers.

Vraag 28

Uit het antwoord van de leerling moet duidelijk naar voren komen dat de auteur de *berekening* van Bregman onjuist vindt (de weerlegging) en dat de invoering van het basisinkomen (*te*) *grote financiële gevolgen* heeft (de conclusie).

Vraag 29

Als een leerling ‘een dergelijk basisinkomen volstaat niet’ noemt als bezwaar, is dat een alternatief voor het tweede streepje (AOW’ers worden geconfronteerd met een onacceptabele verlaging van hun uitkering).

Vraag 30

Een vraag die appelleert aan samenvattingsvaardigheid en argumentatievaardigheid van leerlingen. Het is belangrijk dat de leerling alleen de hoofdargumenten aangeeft. Dit vormde geen probleem bij de groep AOW’ers, waarbij de woorden ‘alleenstaande’ en ‘300 euro’ mogen ontbreken. Bij de groepen bijstandsgerechtigden en de overheid is dit complexer:

Bijstandsgerechtigden

Antwoord b) staan in alinea 4. Belangrijk is dat leerling uit het antwoord laat blijken dat bijstandsgerechtigden geen verplichtingen hebben, het woord ‘sollicitatie’ mag ontbreken aangezien het in de tekst tussen haken staat.

Dat bijstandsgerechtigden gelukkiger worden van een basisinkomen, is geen hoofdargument van deze tekst. Het is eerder een aangehaalde uitspraak van Bregman die ook nog eens belachelijk gemaakt wordt door de auteur door deze een “fata morgana” te noemen.

Het is bij bijstandsgerechtigden niet duidelijk of ze er per saldo op vooruit gaan. Er worden ook negatieve gevolgen voor deze groep besproken. Hier zou dus ook ‘nadelig’ of ‘voordelig EN nadelig’ goed gerekend moeten worden. De hoofdargumenten bij nadelig zou kunnen zijn: bijverdiensten worden beperkt,/ er komen meer controles. We leggen deze suggestie voor aan CvTE.

Overheid

Voor antwoord d) moet de leerling de effecten van het basisinkomen op de overheid in alinea 2 vinden. Al is het niet onmogelijk dit hoofdargument ook uit andere alinea’s te halen: de suggestie dat het basisinkomen de overheid te veel geld kost is breed aanwezig.

Antwoord e) is te herleiden uit de laatste zin van alinea 3. Vooral de leerlingen die doorhebben dat er juist in die alinea bezwaren worden besproken zullen deze zin opnemen. Het lijkt ons geen probleem als leerlingen alleen ‘regels’ of alleen ‘bureaucratie’ opschrijven. Verderop in de tekst in alinea 8 staat ook nog de zin ‘Eveneens ... verstatelijking’. Dit lijkt door het woord *onvermijdelijk* en de positie in de

tekst toch ook duidelijk een hoofdargument dat volkomen in lijn is met antwoord e). Deze variant als ook omschrijving ervan zijn daarom correcte invullingen van hoofdargument e te noemen

Het is ook te verdedigen om de kern van alinea 6 “de invoering van het basisinkomen haaks staat op het uitgangspunt van een activerende sociale zekerheid” als een nadeel voor de overheid te zien. Hetzelfde geldt voor de kern van alinea 7 waarin wordt gesproken over de ondermijning van het principe van wederkerigheid in solidariteit. Verder lijkt het ook verdedigbaar om *het nieuwe regelingen en de bureaucratie*-argumentatie als twee verschillende hoofdargumenten te zien. We leggen deze suggesties aan CvTE voor.

Voor leerlingen en docenten gaat er veel tijd in de behandeling van deze vraag zitten, terwijl het ernaar uitziet dat deze opgave weinig punten op gaat leveren. Bij twee van de drie onderscheiden groepen moeten er drie antwoorden gegeven worden, verdeeld over twee cellen. Er kan echter alleen een scorepunt toegekend worden op het moment dat een leerling in beide cellen een volledig juist antwoord geeft. Gezien de complexiteit van de vraag is een fout snel gemaakt en dan kan voor een onderscheiden groep meteen geen enkel punt worden toegekend. Dat is frustrerend.

Vraag 31

Een vraag waarin de leerling moet laten zien dat hij de betekenis van een abstract begrip/principe af kan leiden en in relatie kan brengen met de tekst waarin dit gebruikt wordt.

De leerling moet in zijn antwoord laten zien dat onderliggende wederkerigheid gaat tussen het individu en het collectief. Elk individu helpt het collectief, zodat het collectief elk individu kan helpen dat dat niet (meer) kan. Het gaat dus om bijdragen aan het collectief en geholpen/verzorgd worden. ‘Werken’, ‘naar vermogen’ en ‘financieel’ hoeft de leerling niet letterlijk op te nemen in zijn antwoord. Meestal is impliciet duidelijk dat het om een bijdrage in werk gaat en hulp in financiële zin.

Verder is een ‘iedereen behalve’-redenering net zo goed als een ‘wienietkan-wiewelkan’-redenering. Daarom kan ook een parafrase van het zinsdeel na de dubbele punt in r.103 (r.103-105) goed gerekend worden.

Vraag 32

De leerling wordt geacht zes inhoudelijke elementen te noemen die beslist in de conclusie zouden moeten staan. De term *inhoudelijk element* maakt het voor de leerling niet altijd duidelijk wat hij moet doen. Daar komt bij dat de elementen moeten passen bij een conclusie, terwijl het cv laat blijken dat het meer een samenvatting betreft.

De leerling hoeft niet alle zes de elementen afzonderlijk te noemen (zoals het cv suggereert), maar mag dit ook in een lopende tekst doen.

Bij streepje 1 moet de leerling expliciet benoemen dat het basisinkomen een slecht idee is. Dat mag ook in andere woorden, mits deze niet overeenkomen met een van de elementen (dus onhaalbaar kan wel, maar onbetaalbaar is het tweede streepje).

Streepje 3 heeft betrekking op regelingen en bureaucratie, oftewel een grotere overheid, zien we breder dan alinea 3, dus ook met gebruik van info uit alinea 4, 5 en 8 kan de leerling goede antwoorden formuleren.

Bij het zesde streepje zijn er voor verantwoordelijkheden ook andere omschrijvingen mogelijk; niet alle drie de partijen hoeven genoemd te worden.

Omdat het cv verschillende elementen niet noemt die in de tekst als gelijkwaardig aan de wel genoemde elementen gepresenteerd worden, stellen wij de volgende inhoudelijke elementen ook toe te voegen aan het cv:

- Er gaan groepen op achteruit (AOW'ers, belastingbetalers, WIA gerechtigde)
- De prikkel tot zwart werken
- Talenten blijven onbenut
- Gaat voorbij aan goed werkgeverschap
- Verstatelijking/grotere rol overheid

We leggen deze suggesties voor aan CvtE.

Vraag 33

Bij de beantwoording van deze vraag moet de leerling duidelijk laten zien dat hij weet wat de beeldspraak 'spagaat' betekent binnen deze tekst.

Het ene deel van die spagaat bestaat uit de noodzaak om voor verstrooiing te zorgen waardoor de lezers zijn stuk willen lezen. Antwoorden van leerlingen waarin alleen wordt verwezen naar het tevredenstellen van de lezer, zijn dan ook niet volledig. Dat soort antwoorden is niet precies genoeg. Voor de tevredenheid van de lezer is meer nodig tenslotte.

Het andere deel van de spagaat heeft te maken met de diepgang en precisie die de journalist zelf aan de beschrijving aan zijn onderwerp wil geven. Woordgroepen die daaraan tegemoet komen kunnen goed gerekend worden. Uiteraard is het begrip "kennis" zoals het cv voorstelt een mooi paraplu-begrip maar meer omschrijvingen zijn mogelijk, als leerlingen maar laten zien dat een journalist een nauwkeurige/gelaagde weergave van de realiteit/de werkelijkheid over wil brengen.

Voor het derde bolletje geldt dat ook bepaalde signaalwoorden (bv van tegenstelling) en zinsconstructies kunnen wijzen op derde bolletje. Als daar maar de moeilijkheid van combinatie van beide delen uit blijkt.

Vraag 34

In vraag 33 werd de leerling gevraagd om een beschrijving van het probleem te geven. In deze vraag moet de leerling op zoek naar de oplossing. In de tekst is het antwoord te vinden in alinea 5, dat is de meeste concrete beschrijving waarin duidelijk wordt hoe beide lastig te combineren aspecten van de journalistiek te combineren zijn.

Er zijn parafrasen mogelijk. Belangrijk is het wel dat het eerste deel van de oplossing ook wel aansluit bij het eerste deel van probleem. Een leerling geeft blijk van begrip wanneer hij benoemt dat de behoefte van journalisten om zeer nauwkeurig en volledig te willen zijn uitmondt in de vaardigheid de essentie van veelomvattende zaken te bepalen. Een soortgelijke opmerking kan gemaakt worden over het tweede deel van de oplossing. Het perspectief van 'entertainment' moet wel te herkennen zijn. Alleen 'helder geschreven dient te worden' is daarom te summier.

Vraag 35

Leerlingen moeten uit alinea 4 en 5 de kenmerken van goed en slecht journalistiek werk herkennen. Ze laten zien dat ze hoofd- en bijzaken kunnen onderscheiden. Daarna moeten ze die kenmerken in de vorm een advies formuleren. Daarbij kan de leerling kiezen voor een positieve formulering of negatieve formulering (denk aan 'Je bent onbevooroordeeld' of 'Wees niet bevooroordeeld'). Bij het laatste streepje kan de leerling ook kiezen voor het advies dat een journalist de zaak op scherp moet zetten (door het stellen van kritische vragen).

Het is opvallend dat in het cv 'niet zomaar wat opschrijven' niet als advies is opgenomen, het staat immers in de zin waarin ook twee andere adviezen staan (conform streepje 2 en 3). We leggen deze suggesties voor aan CvtE.

Vraag 36

Een samenvattingsvraag waarin de leerlingen moeten laten zien dat zij de redenen doorzien waarom wetenschappers weinig boeiend schrijven. Het antwoord is te vinden in alinea 6 en 7. De verschillende verklaringen worden duidelijk met een signaalwoord 'ook' aangegeven. Aan de leerlingen is dan alleen nog de taak deze redenen kernachtig weer te geven. Wetenschappers mag in het antwoord veralgemeniseerd worden tot -auteurs- omdat in de vraagstelling zo overduidelijk naar wetenschappers is verweven.

Vraag 39

In het antwoord moet de leerlingen laten zien dat zij het verschil begrijpen in benadering van wetenschappelijke onderwerpen tussen kranten (het publicatiemedium) en de journalist (de auteur voor dat medium). De kranten willen snel en zonder controle onderzoek publiceren (element 1), terwijl de journalist vergaand controleert/ gedegen onderzoek doet publiceren (element 2) en daarnaast dat pakkend (element 3) op wil schrijven. Er zijn allerhande parafrases en formuleringen voor deze elementen mogelijk. Belangrijk dat leerling bij deze samenvattingsvraag laat zien dat de laatste zinnen van deze alinea over radio-interviewers een concretisering van element 2 en 3 zijn en dus niet in het antwoord opgenomen dienen te worden.

Aan deze handreiking werkten mee:

Leden van Levende Talen Nederlands:

Peter van Veen

Maaïke Zwikker

Joost Verheugen

Mireille Oostindie

Karin Echten

Femke van der Meulen

Anouk ten Peze

Conny Koolmees

Yke Schotanus

Nathalie Wevers

Jeannette de Boer

Dineke Oldenwening

Marilise Egmond

Krista de Geus

Regine Bots

Marieke Coolen

Petra Spies

Vanwege bestuur Levende Talen Nederlands:

Twan Robben, Ine De Mulder, Robert Chamalaun, Paul Stolwijk en Rinke Klouwen